

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ СВІДОМОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Пагута Т. І.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука»
ORCID ID: 0000-0003-3165-0949

Мельничук Л. Б.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука»
ORCID ID: 0000-0001-8307-7932

Максимчук Н. С.

старший викладач кафедри теорії та методик початкової освіти
ПВНЗ «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янука»
ORCID ID: 0000-0002-9906-7832

У статті досліджується проблема формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку засобами фізичної культури в умовах воєнного стану, що зумовлює зростання екологічних ризиків, руйнування природних ландшафтів та необхідність підсилення екологічної складової освітнього процесу. Фізична культура є ефективним інтегративним засобом розвитку екологічної свідомості, оскільки поєднує рухову активність, сенсорний досвід, емоційне сприйняття природи та формування навичок безпечної поведінки в природному середовищі.

У статті визначено сутність екологічної свідомості дітей дошкільного віку як інтегрованої якості, що охоплює знання про природу, розуміння елементарних природних взаємозв'язків, емоційно-ціннісне ставлення до довкілля та початкові навички відповідальної поведінки. Наголошено, що засоби фізичної культури, зокрема діяльність на відкритому повітрі, використання природних матеріалів, рухливі ігри екологічного змісту, спостережні прогулянки й тематичні спортивно-екологічні заходи, створюють сприятливі умови для інтеграції пізнавального та рухового досвіду. Доведено, що формування екологічної свідомості у фізичному вихованні ґрунтується на поєднанні словесних, наочних і практичних методів, серед яких особливе значення мають вправи в природному середовищі, орієнтування на місцевості, вивчення властивостей природних об'єктів та наслідування екологічно відповідальної поведінки дорослого.

Доведено, що інтеграція екологічного та фізичного виховання є ефективною стратегією гармонійного розвитку дошкільника та формування його екологічної компетентності, особливо важливою в умовах воєнних викликів, які підсилюють потребу у формуванні безпекової та екологічно орієнтованої поведінки. Перспективи подальших досліджень пов'язано з розробленням інноваційних фізкультурно-екологічних програм, адаптованих до специфічних умов воєнного часу, та вдосконаленням педагогічних технологій інтегрованого розвитку дітей дошкільного віку.

Ключові слова: екологічне виховання, формування екологічної свідомості, фізичне виховання, зміст, форми та методи, діти дошкільного віку, заклад дошкільної освіти, воєнний стан.

Paguta T. I., Melnichuk L. B., Maksymchuk N. S. Formation of ecological awareness in preschool children through physical education in conditions of martial law

The article examines the problem of forming environmental awareness in preschool children through physical education in conditions of martial law, which leads to increased environmental risks, destruction of natural landscapes, and the need to strengthen the environmental component of the educational process. Physical culture is an effective integrative means of developing environmental awareness, as it combines physical activity, sensory experience, emotional perception of nature, and the formation of safe behavior skills in the natural environment.

The article defines the essence of environmental awareness in preschool children as an integrated quality that encompasses knowledge about nature, understanding of basic natural interrelationships, emotional and value-based attitudes toward the environment, and basic skills of responsible behavior. It is emphasized that physical education methods, in particular outdoor activities, the use of natural materials, active games with ecological content, observation walks, and thematic sports and ecological events create favorable conditions for the integration of cognitive and motor experience. It has been proven that the formation of environmental awareness in physical education is based on a combination of verbal, visual, and practical methods, among which exercises in the natural environment, orienteering, studying the properties of natural objects, and imitation of environmentally responsible adult behavior.

It has been proven that the integration of environmental and physical education is an effective strategy for the harmonious development of preschoolers and the formation of their environmental competence, which is especially important in conditions of military challenges that reinforce the need to form safe and environmentally oriented behavior. Prospects for further research are related to the development of innovative physical education and environmental programs adapted to the specific conditions of wartime and the improvement of pedagogical technologies for the integrated development of preschool children.

Keywords: *environmental education, formation of environmental awareness, physical education, content, forms and methods, preschool children, preschool educational institution, martial law.*

Вступ. У сучасних умовах соціокультурних та екологічних трансформацій, зумовлених тривалим воєнним станом в Україні, проблема виховання екологічної свідомості дітей дошкільного віку набуває стратегічного значення. Вплив воєнних дій на природне середовище, зростання рівня забруднення, руйнування екосистем і підвищення небезпеки для здоров'я населення актуалізують необхідність формування в молодшого покоління відповідального ставлення до природи та усвідомлення взаємозалежності «людина – довкілля». Одним із перспективних напрямів цього процесу є інтеграція завдань екологічного виховання у сферу фізичної культури, що дає змогу поєднати рухову активність із природоорієнтованим досвідом дітей.

У сучасному нормативно-правовому забезпеченні дошкільної освіти України проблема формування екологічної свідомості дітей та організації їхньої рухової активності розглядається як один із ключових напрямів освітнього процесу. Базовий компонент дошкільної освіти визначає екологічне виховання складником освітньої лінії «Дитина у природному довкіллі», підкреслюючи необхідність формування в дітей усвідомленого ставлення до природи, вміння помічати її зміни та дотримуватися правил природоцільної поведінки. Водночас у межах освітньої лінії «Особистість дитини» і напряму «Фізичний розвиток» документ акцентує увагу на цінності рухової активності як необхідної умови всебічного розвитку дитини, що

створює підґрунтя для інтеграції екологічного та фізичного виховання.

На етапі розвитку сучасної наукової думки вітчизняні дослідники (Л. Білик, Н. Горопаха, Н. Єфименко, Л. Левчук, Н. Лисенко, Л. Ковальова, В. Петрук, Н. Пустовіт) присвятили свої наукові дослідження проблемі екологічної освіти та виховання дітей дошкільного віку.

Своєю чергою, функціонування системи фізичного виховання в умовах воєнного стану характеризується інтенсивним пошуком нових підходів до навчання, інноваційних форм організації освітнього процесу, ефективних педагогічних та інформаційних технологій. Цій проблемі присвячено наукові пошуки таких учених, як О. Богиніч, А. Божко, Л. Галаманжук, Н. Левінець, Л. Лохвицька, Л. Сваровська та ін.

Методи та методики дослідження. Дослідження формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку засобами фізичної культури в умовах воєнного стану ґрунтується на комплексному застосуванні теоретичних методів, що забезпечують всебічне вивчення феномену, його змістових характеристик та можливостей практичного впровадження. Теоретичні методи містили аналіз, синтез, узагальнення та систематизацію психолого-педагогічних, екологічних, методичних і нормативно-правових джерел, що дало змогу уточнити понятійно-категоріальний апарат дослідження, розкрити сутність екологічної свідомості дітей дошкільного віку, окреслити можливості фізичної культури як

засобу її формування, а також визначити наукові підходи, що лежать в основі інтеграції екологічного й фізичного виховання в сучасній дошкільній освіті. Узагальнення та порівняльний аналіз наукових джерел дали змогу схарактеризувати сучасні тенденції розвитку екологічної освіти та окреслити потенціал фізичного виховання в умовах воєнних викликів, що суттєво впливають на організацію освітнього процесу, рівень безпеки й доступність природного середовища для дітей.

Результати. Під екологічною свідомістю дітей старшого дошкільного віку розуміємо інтегровану психологічну властивість, що охоплює систему знань про природне середовище, розуміння взаємозв'язків у природі, емоційно-ціннісне ставлення до живих об'єктів, а також первинні форми відповідальної поведінки щодо збереження довкілля. У цьому віці в дітей активно формуються когнітивні структури, що дають

зможу осмислювати природні явища, встановлювати причинно-наслідкові залежності, а також виявляти емпатію до природи, що є важливою основою для подальшої екологічної культури.

Поняття екологічної свідомості дітей старшого дошкільного віку, сформованої засобами фізичної культури, визначається як специфічна інтеграція екологічних знань, умінь та екологічно відповідальної поведінки з руховими діями, активністю на свіжому повітрі та фізкультурно-оздоровчими практиками природного спрямування (рис. 1).

Зміст формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку засобами фізичної культури є багатовимірною системою, у якій рухова активність поєднується з природничо-пізнавальним досвідом, сенсорним розвитком, емоційно-ціннісними переживаннями та елементарними навичками екологічно відповідальної поведінки.

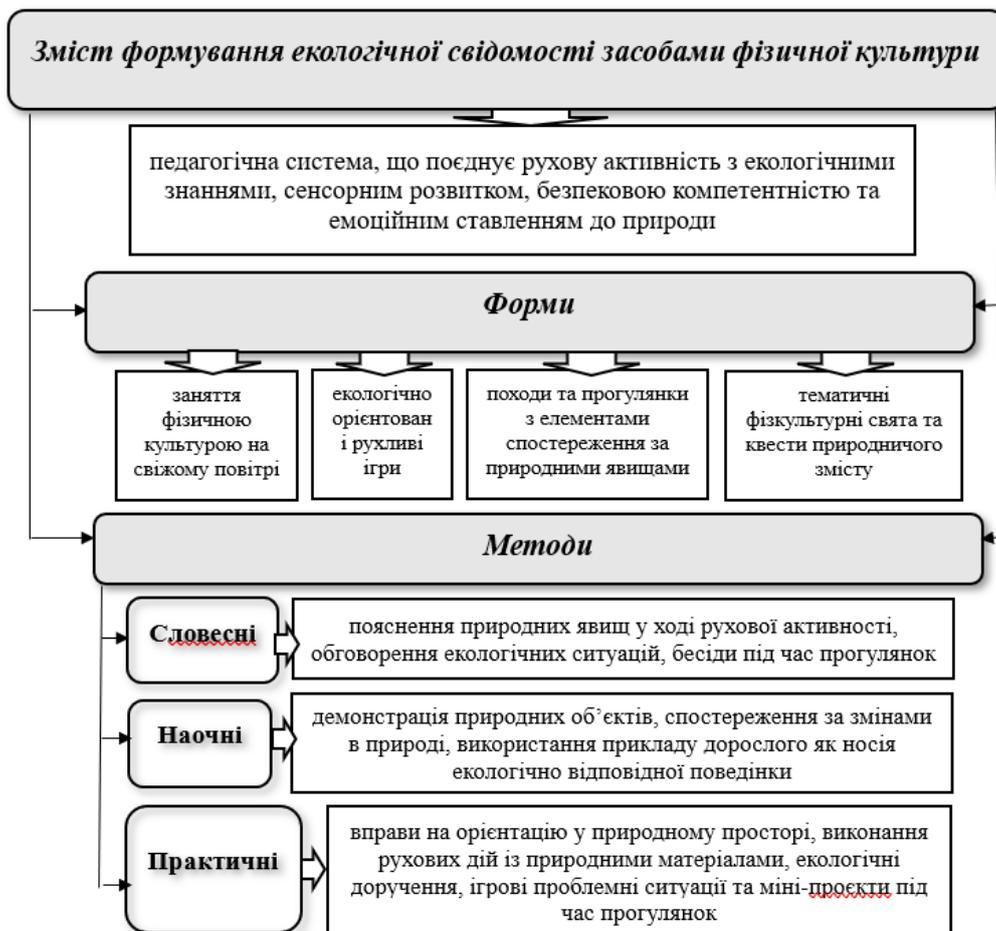

Рис. 1. Формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку засобами фізичної культури в умовах воєнного стану

Одним з основних компонентів змісту є організація рухової діяльності в природному середовищі. Прогулянки, спортивні вправи та рухливі ігри на свіжому повітрі дають змогу дітям безпосередньо відчувати природні явища: нерівність ґрунту, напрямок вітру, температурні зміни, різноманітність рослинного покриву. Ці відчуття слугують сенсорним підґрунтям для формування елементарних уявлень про природні процеси та екологічні залежності. Наприклад, під час бігу по стежці дитина не лише опановує рухові навички, а й усвідомлює значення збереження зелених насаджень, бо помічає, як зручно рухатися природними маршрутами, що не потребують додаткових штучних втручань [7].

Важливим складником змісту є використання природних матеріалів у процесі занять фізичною культурою. Камінці, шишки, листя, гілочки можуть використовувати як елементи для орієнтування в просторі, предмети для метання або перешкоди в смугах «екологічних» перешкод. Під час таких занять діти отримують можливість доторкнутися до природних об'єктів, дослідити їхню форму, масу, текстуру, що сприяє розвитку сенсорного досвіду, а також виховує дбайливість й обережність у ставленні до природного довкілля. Водночас педагог акцентує увагу на тому, що природні об'єкти не можна ламати, нищити чи використовувати недбало, оскільки вони є частиною живого середовища [5, с. 62].

Не менш важливим елементом є формування уявлень про безпечну поведінку в природі. Цей аспект змісту має особливе значення в умовах воєнного стану, коли перебування на відкритих ділянках потребує дотримання додаткових правил безпеки. Дітей навчають орієнтуватися на місцевості, уникати небезпечних зон, поводитися уважно під час рухливих ігор на природних майданчиках, не торкатися незнайомих предметів, розуміти важливість дотримання дистанції та організованості в разі повітряної тривоги. Одночасно діти усвідомлюють, що природа в умовах війни також зазнає страждань, а тому потребує особливого захисту та бережливого ставлення [7].

Зміст фізкультурно-екологічної роботи охоплює також розвиток уміння спостерігати за змінами в природі. Рухові завдання можуть

супроводжуватися короткими зупинками для спостереження за станом рослин, погодою, слідами тварин, сезонними змінами. Діти вчаться помічати різницю між сухим і вологим ґрунтом, зміни кольору листя, наявність або відсутність сміття, що допомагає формувати екологічно спрямоване мислення. Спостереження поєднуються з простими фізкультурними вправами: присіданням для розглядання листя, рухами на рівновагу під час переходу через природні перешкоди, дихальними вправами з орієнтацією на чисте або забруднене повітря.

Важливим складником є включення валеологічних елементів, які допомагають дітям усвідомити зв'язок між станом природи та здоров'ям людини. Під час занять діти дізнаються, як чисте повітря впливає на дихальну систему, чому важливо берегти воду, як зелені насадження сприяють очищенню повітря, а також як фізична активність на природі допомагає укріплювати організм і долати стресові стани, що є особливо актуальним у період війни [7].

Окрему увагу в змісті формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку засобами фізичної культури приділено темі бережного ставлення до природних ресурсів, які за умов війни стають обмеженими. Діти вчаться цінувати чистоту навколишнього середовища, розуміти важливість економного використання води, охайного ставлення до майданчиків і природних зон. Під час занять з фізичного виховання педагог акцентує увагу на тому, що залишати сміття в лісі чи на галявині не лише не культурно, а й небезпечно для тварин, рослин і навіть людей [3, с. 34].

Отже, зміст формування екологічної свідомості засобами фізичної культури – це складна педагогічна система, що поєднує рухову активність з екологічними знаннями, сенсорним розвитком, безпековою компетентністю та емоційним ставленням до природи. Такий підхід сприяє гармонійному розвитку дитини дошкільного віку, формує в нього цілісне розуміння природного середовища та необхідності його збереження, що особливо важливо в нинішніх умовах воєнних викликів.

Форми роботи, спрямовані на формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку засобами фізичної культури, вирізняються

динамічністю, варіативністю та природною інтегрованістю пізнавальної і рухової діяльності. Їх використання забезпечує глибше, багатоканальне сприйняття дітьми екологічної інформації, оскільки дитина не просто слухає або спостерігає, а активно взаємодіє з довкіллям, відчуває його тілом й емоціями, що значно підсилює ефект навчання.

Однією з провідних форм є заняття фізичною культурою на свіжому повітрі. Вони охоплюють традиційні вправи – біг, стрибки, лазіння, вправи на рівновагу [1], але доповнюються екологічним змістом. Педагог пропонує дітям орієнтуватися на природні об'єкти, використовувати нерівності рельєфу як природні тренажери, звертати увагу на стан ґрунту, трави, дерев, хмарності. Такі заняття сприяють формуванню звички сприймати природу як важливого партнера у власному розвитку, а не як пасивний фон [6]. Крім того, тренування на відкритих майданчиках у період воєнного стану супроводжується вивченням безпечних маршрутів та правил поведінки, що додає діяльності практичної екологічної та безпекової цінності.

Екологічно орієнтовані рухливі ігри – це форми ігрової діяльності, у яких діти імітують рухи тварин, птахів, природних явищ; змагаються в умінні швидко знаходити «екологічно чисті» місця; відтворюють життєві цикли рослин; виконують рухи відповідно до сезонних змін. Наприклад, гра «Потік і камінці» розвиває спритність і водночас дає дітям образне уявлення про рух води, її силу та необхідність охороняти джерела. Такі ігри допомагають створювати емоційно насичений зв'язок між рухом, образом природи й екологічними цінностями [5].

Походи та прогулянки з елементами спостереження є одними з найбільш ефективних форм інтегрованої діяльності. У ході коротких або триваліших маршрутів діти мають змогу досліджувати природне середовище в його різноманітності: спостерігати за змінами погоди, відшукувати сліди тварин, помічати стан рослин, слухати звуки природи, порівнювати текстури природних об'єктів. Педагог інтегрує рухові завдання (підйоми, спуски, орієнтування в просторі) з пізнавальними запитаннями та мікроситуаціями для

аналізу [2, с. 53]. Такий формат сприяє розвитку екологічної уважності, спостережливості та вміння помічати взаємозв'язки у природі.

Тематичні фізкультурні свята є важливою формою колективної діяльності, яка поєднує фізичні вправи, ігровий сюжет і природничий зміст [1]. Наприклад, свято «День природи і руху» може містити естафети, побудовані на екологічних метафорах (перенести «краплинки води» в «річку», «врятувати» рослини від умовного сміття), показові виступи, природничі станції для виконання рухових завдань. Такі заходи сприяють формуванню позитивного емоційного ставлення до природи та єдності колективу, а також дають дітям досвід співпраці заради «екологічної мети».

Квести природничого змісту поєднують рухову активність, пошукову діяльність та ігрове моделювання екологічних ситуацій. Дітям пропонують виконати серію завдань, пов'язаних із пошуком прихованих природних об'єктів, розв'язанням екологічних загадок, виконанням рухових дій, що символізують природні процеси. Квести сприяють розвитку логічного мислення, емоційної залученості й здатності діяти в команді, а також створюють потужний мотиваційний ресурс для закріплення екологічних знань [6, с. 134].

Усі зазначені форми роботи забезпечують багатоканальне засвоєння інформації. Зорові відчуття допомагають помічати природні зміни; слухові – сприймати звуки вітру, птахів, води; тактильні – пізнавати природні матеріали; рухові – інтегрувати знання в тілесний досвід; емоційні – створюють стійке позитивне ставлення до природи. Саме ця комплексність забезпечує формування глибокої, емоційно насиченої та практично орієнтованої екологічної свідомості.

Методи формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку засобами фізичної культури становлять цілісну систему педагогічних впливів, у якій поєднуються словесні, наочні та практичні підходи. Така інтеграція забезпечує зв'язок між пізнавальною та руховою діяльністю, дає змогу дитині одночасно засвоювати знання, отримувати сенсорні враження, розвивати рухові вміння й формувати емоційно-ціннісне ставлення до природи. Важливим є те, що в умовах воєнного стану

методи роботи доповнюються акцентом на безпековій поведінці, відповідальності та усвідомленні взаємозалежності між природним середовищем та життєдіяльністю людини.

Серед словесних методів вагоме значення в процесі формування екологічної свідомості засобами фізичної культури мають такі методи, як пояснення та обговорення природних явищ у процесі рухової активності. Під час виконання вправ педагог звертає увагу дітей на зміни в довкіллі – напрямок вітру, температуру повітря, стан ґрунту, поведінку тварин, цвітіння рослин – і поступово підводить їх до розуміння причин цих змін. Обговорення після виконання завдань сприяє розвитку екологічного мислення, адже діти вчаться висловлювати свої спостереження, робити елементарні висновки, ставити запитання й аргументувати свої припущення.

Наочні методи мають вагоме значення для формування сенсорного досвіду та візуального сприйняття екологічної інформації. Демонстрація природних об'єктів: листя, шишок, гілок, камінців, ґрунту різних типів – дає змогу дітям у контексті рухової діяльності відчутти їх текстуру, вагу, температуру, еластичність. Педагог акцентує увагу на властивостях природних матеріалів, показує їхню роль у природних процесах та підкреслює важливість їх збереження [5]. Наочність посилюється через використання коротких зупинок під час прогулянок і мініекспедицій, коли діти можуть доторкнутися до природних об'єктів, розглянути їх зблизька, порівняти, класифікувати. У воєнних умовах ці методи стають засобом навчання безпечної поведінки: педагог демонструє безпечні й потенційно небезпечні природні об'єкти, наголошує на правилах поводження з ними.

Практичні методи є ключовими у формуванні реального досвіду взаємодії з природою [6]. Одним із важливих напрямів є вправи на орієнтацію в просторі природного середовища: діти вчаться рухатися за природними орієнтирами, визначати напрямок руху за сонцем, деревами, нерівностями рельєфу. Такі вправи формують просторову уважність і сприяють розумінню природної логіки навколишнього ландшафту. Рухові дії з природними матеріалами – метання шишок у мішені, перенесення «зернят» (камінців), стрибки через

невеликі гілки або нерівності – розвивають спритність і силу, одночасно виховуючи дбайливе ставлення до природних об'єктів. Екологічні доручення, наприклад збирання сміття після прогулянки, розташування природних об'єктів у спеціально відведеній зоні, збір опалого листя для створення тематичних композицій, формують у дітей відповідальність та усвідомлення цінності чистого довкілля.

Особливе місце посідають мініпроекти під час прогулянок, які можуть передбачати короткі дослідження, наприклад спостереження за станом ґрунту після дощу, визначення «екологічно чистих» і «забруднених» ділянок території, аналіз стану рослин залежно від зволоженості чи затінення. Діти виконують рухові дії, пов'язані з виконанням цих завдань, що створює умови для інтеграції фізичного та пізнавального розвитку. Такі мініпроекти сприяють формуванню цілісного сприйняття природних процесів та відповідального ставлення до діяльності людини.

Важливу роль відіграє метод педагогічного прикладу: дорослий демонструє екологічно відповідальну поведінку – не ламає гілки, не залишає сміття, обережно поводить з природними об'єктами, з повагою ставиться до живих істот. Діти, наслідуючи дорослого, переймають ці моделі поведінки в природному середовищі, що є одним із найефективніших способів формування екологічних цінностей.

Емоційне підкріплення є важливою частиною цих методів. Позитивні емоції, отримані під час руху на свіжому повітрі, відчуття радості від спільних ігор, захоплення красою природи створюють емоційний фундамент екологічної свідомості. Дитина не лише пізнає природу, а й емоційно з нею пов'язується, що стимулює бажання зберігати та захищати довкілля. У період війни такі позитивні переживання мають ще й стабілізаційний ефект, знижуючи тривожність і підсилюючи психологічну стійкість.

Методи формування екологічної свідомості засобами фізичної культури представляють собою комплекс педагогічних впливів, які забезпечують різнобічний розвиток дошкільника, формують його екологічні цінності й поведінкові навички, зміцнюють зв'язок дитини з природним середовищем та сприяють її емоційній рівновазі.

Висновки. Формування екологічної свідомості дітей дошкільного віку засобами фізичної культури є важливим складником сучасної системи дошкільної освіти, особливо в умовах воєнного стану, коли питання екологічної безпеки та фізичного і психоемоційного здоров'я дітей набувають особливої актуальності. Інтегрований підхід, що поєднує екологічне виховання з руховою активністю, сприяє всебічному та гармонійному розвитку дитини, формує підґрунтя

для відповідальної поведінки та підвищує її здатність до осмисленого, шанобливого ставлення до світу природи.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленні теоретичних засад, удосконаленні методичного інструментарію та створенні інноваційних практик, які забезпечуватимуть цілісний розвиток екологічної свідомості дітей та сприятимуть сталому поступу українського суспільства в умовах післявоєнного відновлення.

Список використаних джерел

1. Богиніч О. Л., Левінець Н. В., Лохвицька Л. В., Сваровська Л. А. Фізичне виховання, основи здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей старшого дошкільного віку. Київ : Генеза. 2013. 128 с.
2. Божко А. В. Засоби та методи фізичного виховання дітей дошкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. Вип. 49 (102). С. 52–57.
3. Галаманжук Л. Л. Оздоровчі технології та діагностичні методи фізичного розвитку дітей : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Рута, 2019. 122 с.
4. Ковальова Л., Левчук І. Дивосвіт природи розкриває гра: дидактичні ігри з використанням методу моделювання для дітей старшої групи. *Дошкільне виховання*. 2021. № 6. С. 20–23.
5. Лисенко Н. В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи : навчально-методичний посібник для студ. вищ. навч. закладів. Київ : ВД «Слово», 2015. 352 с.
6. Методика ознайомлення дітей з природою. Хрестоматія : навч. посібник для студ. вищ. навч. закладів. 2-е вид, перероб. і доп. / уклад. Н. Горобаха. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2016. 522 с.
7. Пагута Т. І., Ілюк Л. В., Прокопчук О. Г. Фізичний розвиток дітей в умовах сучасного закладу дошкільної освіти. *European scientific discussions. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference. Potere della ragione Editore*. Rome, Italy. 2021. 350 p. (Pp. 212–219). URL: <https://surl.li/paslfr> (дата звернення: 20.11.2025).

References

1. Bohinich, O. L., Levinets, N. V., Lohvitska, L. V., & Svarovska, L. A. (2013). Fizychnе vykhovannia, osnovy zdorov'ia ta bezpeky zhyttiedialnosti ditei starshoho doshkilnoho viku [Physical education, basics of health and life safety of older preschool children]. Kyiv : Heneza. [in Ukrainian].
2. Bozhko, A. V. (2016). Zasoby ta metody fizychnoho vykhovannia ditei doshkilnoho viku [Means and methods of physical education of preschool children]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogy of Creative Personality Formation in Higher and Secondary School*, 49(102), 52–57. [in Ukrainian].
3. Halamanzhuk, L. L. (2019). Ozdorovchi tekhnolohii ta diahnostychni metody fizychnoho rozvytku ditei [Health-improving technologies and diagnostic methods of children's physical development]. Kamianets-Podilskyi : Ruta. [in Ukrainian].
4. Kovalova, L., & Levchuk, I. (2021). Dyvosvit pryrody rozkryvaie hra: dydaktychni ihry z vykorystanniam metodu modeliuвання dlia ditei starshoi hrupy [The wonderworld of nature is revealed through play: didactic games using the modeling method for senior preschoolers]. *Doshkilne vykhovannia – Preschool Education*, 6, 20–23. [in Ukrainian].
5. Lysenko, N. V. (2015). Eko-oko: doshkilnyk piznaie svit pryrody [Eco-eye: a preschooler explores the world of nature]. Kyiv : Slovo Publishing House. [in Ukrainian].
6. Horopakha, N. (Ed.). (2016). Metodyka oznaiomlennia ditei z pryrodou. Khrestomatiia [Methods of introducing children to nature. Anthology] (2nd ed., rev.). Kyiv : Slovo Publishing House. [in Ukrainian].
7. Paguta, T. I., Iliuk, L. V., & Prokopchuk, O. H. (2021). Fizychnyi rozvytok ditei v umovakh suchasnoho zakladu doshkilnoi osvity [Physical development of children in a modern preschool educational institution]. *European Scientific Discussions: Proceedings of the 9th International Scientific and Practical Conference* (pp. 212–219). Potere della ragione Editore. Rome, Italy. Retrieved from: <https://surl.li/paslfr> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 15.11.2025

Стаття прийнята 30.11.2025

Статтю опубліковано 23.12.2025